one di Domenichino Doria da Genova", *Atti della R. Accademia dei Lincei. Classe di scienze morali, storiche e filologiche*, serie III, XI [1883], s. 67-103, 306-308), Etienne-Marc Quatremère Asya bölümlerini Fransızca'ya çevirmiştir ("Notice de l'ouvrage qui a pour titre: Mesalek alabsar fi memalek al-amsar. Voyages des yeux dans les royaumes des différentes contrées [Ms. arabe de la Bibliothèque du Roi, no. 583]", *notices et extraits des MSS de la BN*, XIII [1838], s. 151-384). Rus şarkiyatçısı W. de Tiesenhausen Altın Orda Hanlığı ile (*Sbornik materialov, otnosyaschikhsya k istorii Zolotoi Ordy*, St. Petersburg 1884), Charles Schefer de Çin ile ilgili bölümleri tercüme ve tahkik etmişlerdir ("Notice sur les relations des peuples musulmans avec les Chinois, depuis l'extension de l'islamisme jusqu'à la fin du XVe siècle", *Centenaire de l'Ecole des Langues Orientales Vivantes*, Paris 1895, s. 1-43). Mısırlı Ahmed Zeki Paşa, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki yazmanın I. cildinin önemli bir kısmını neşretmiştir (Kahire 1924). Eserin Anadolu'ya dair bölümü Franz Taeschner (*al-'Umarī's Bericht über Anatolien in seinem Werke Masālik al-absār fī mamālik al-amsār*, Leipzig 1929), Mısır, Şam, Hicaz ve Yemen'le ilgili bölümleri Eymen Fuâd Seyyid (Kahire 1985) tarafından yayımlanmıştır. Kitabın siyere dair kısmını Muhammed Îsâ el-Harîrî (*es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Mesâliki'l-ebṣâr*, Beyrut 1417/1997), VII (XIII) ve VIII. (XIV.) yüzyıllardaki Arap kabileleri (Beyrut 1406/1985) ve Memlükler Devleti'yle (Beyrut 1407/1986) ilgili bölümlerini Dorothea Krawulsky neşretmiştir. Hasan Hüsnî Abdülvehhâb eserin Kuzey Afrika ve Endülüs'e (*Vaṣfu İfrîḳıyye ve'l-Mağrib ve'l-Endelüs*, Tunus 1341), Selâhaddin el-Müneccid Dımaşk'a ("Vaṣfü Dımaşḳ fî Mesâliki'l-ebṣâr", *MMMA*, IV [1958], s. 113-126), Muhammed Sâlim b. Şedîd el-Avfî Hint yarımadasına (*Memleketü'l-Hind ve's-Sind*, Riyad 1411/1990), Mustafa Ebû Dayf Ahmed İfrîkıye'ye (*Memâlikü İfrîḳıyâ mâ verâ'i'ṣ-ṣaḥrâ'*, Dârülbeyzâ 1409/1988) dair kısımlarını, Abdülhamîd Sâlih Hamdân eserdeki hayvan, bitki ve madenlerle ilgili bölümleri (Kahire 1996) yayımlamıştır. Kitabın Hindistan'a dair kısmı 1943'te Leipzig'de de neşredilmiştir (*Ibn Fadlallah al 'Omari's Bericht über Indien in seinem Werke Masālik al-Absār fī Mamālik al-Amsār*).

Edmond Fagnan, *Mesâlikü'l-ebṣâr*'ın Mağrib'le ilgili kısımlarını Fransızca'ya çevirmiş (*Extraits inédits relatifs au Maghreb*, Alger 1924 → Frankfurt 1993, s. 69-120), Eva Rodhe Lundquist, Selâhaddîn-i Eyyûbî ve Haçlılar'a ait kısımları İngilizce'ye tercüme edip notlar ilâvesiyle neşretmiştir (*Saladin and the Crusaders: Selected Annals from Masālik al-absār*, Lund 1992). Maurice Gaudefroy-Demombynes eserin Kuzey Afrika'ya ait kısımlarını notlar ilâvesiyle Fransızca'ya (*Masālik El Absār fī Mamālik El Amsār: l'Afrique, moins l'Egypte*, Paris 1927 → Frankfurt 1993), Klaus Lech, Moğollar'la ilgili bölümünü yayımlayıp notlar ilâvesiyle Almanca'ya (*Das Mongolische Weltreich: al-'Umarī's Darstellung der mongolischen Reiche in seinem Werk Masālik al-absār fī mamālik al-amsār*, Wiesbaden 1968) tercüme etmiştir. Anadolu beylikleri hakkındaki kısım Yaşar Yücel tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir ("*Mesâlikü'l-Ebsâr*'a Göre Anadolu Beylikleri", *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, Ankara 1991, I, 183-203). Fuat Sezgin, genelde İstanbul nüshalarını esas alarak eserin yirmi yedi cilt halinde tıpkı basımını yapmış (Frankfurt 1988-1989), ayrıca üç ciltlik bir indeks hazırlamıştır (Frankfurt 2001).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlikü'l-ebṣâr* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1408/1988, neşredenin girişi, I, 5-10; *a.e.* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), Kahire 1985, neşredenin girişi, s. 38-44; Safedî, *el-Vâfî*, VIII, 252-270; Makrîzî, *es-Sülûk*, II/3, s. 464-466, 478, 487, 787, 792; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, I, 352-354; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, X, 234-235; a.mlf., *el-Menhelü'ṣ-ṣâfî*, II, 261; Brockelmann, *GAL*, II, 177-178; I. Krachkovsky, *Târîḫu'l-edebi'l-coğrâfiyyi'l-ʿArabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Kahire 1963, I, 410-451; Karatay, *Arapça Yazmalar*, III, 602-606; D. P. Little, *An Introduction to Mamluk Historiography*, Wiesbaden 1970, s. 40; J. Zanon, "Biografias de Andalusies en los Masālik al-Abṣār de Ibn Faḍlallāh al-ʿUmarī", *Estudios Onomástico-Biográficos de al-Andalus* (ed. M. L. Ávila), Granada 1990, III, 157-213; D. Krawulsky, "Mesâlikü'l-ebṣâr fî memâliki'l-emṣâr li'bn-i Fażlillah el-ʿÖmerî (m. 1349), muḥâvele fî sîretin târîḫiyyetin li-maḫṭûṭâtih", *el-ʿArab ve Îrân*, Beyrut 1413/1993, s. 154-173; R. Hartmann, "Die politische Geographie des Mamlūkenreiches", *ZDMG*, LXX (1916), s. 1-4; Seyfeddin el-Kasîr, "İbn Fażlullah el-ʿÖmerî ve kitâbühû Mesâlikü'l-ebṣâr fî memâliki'l-emṣâr", *Dirâsât târîḫiyye*, IX/29-30, Dımaşk 1988, s. 137-147; K. S. Salibi, "Ibn Faḍl Allāh al-ʿUmarī", *EI²* (İng.), III, 758-759; S. Maqbul Ahmad, "Djughrāfiyā", *a.e.*, II, 578, 582; Ch. Pellat, "al-Masālik wa'l-Mamālik", *a.e.*, VI, 639-640.

 EYMEN FUÂD SEYYİD

MESÂNÎ

(bk. es-SEB'U'l-MESÂNÎ).

MESBÛK

(المسبوق)

Cemaatle kılınan namazın birinci rek'atını kaçıran kimse anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte "başkalarını geride bırakmak, geçmek" anlamındaki **sebk** masdarından ism-i mef'ûl olan **mesbûk** kelimesi "geçilen, geride kalan kimse" demektir. Fıkıh terminolojisinde mesbûk ilk rek'atı kaçırdıktan sonra imama uyan kimseyi ifade eder; Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde ise nisbeten farklı içerikte kullanılan bir terimdir (aş. bk.). Birinci rek'ata yetişip rek'atların tamamını imamla birlikte kılana **müdrik**, cemaatle namaz sırasında bir mazeretten dolayı ayrılıp tekrar döndüğünde bir rüknü kaçırana da **lâhik** denilir. Cemaatle namazda imama uyanların (muktedî) çeşitli durumlarını ifade eden bu terimler fıkıh terminolojisinin geliştiği sonraki dönemlerde ortaya çıkmış olup bunların Kur'an ve hadislerde -sözlük anlamları dışında- yukarıda belirtilen kavramsal çerçevede kullanımlarına rastlanmaz. Mesbûkla ilgili dinî hükümler Hz. Peygamber'in açıklamalarına ve uygulamalarına dayanmaktadır.

İftitah tekbirini imamla beraber almak daha faziletli olmakla birlikte (Tirmizî, "Ṣalât", 64) Resûl-i Ekrem, huşûa engel olacağı için namaza yetişmek amacıyla koşmamayı tavsiye etmiştir (Buhârî, "Eẕân", 20, 21). Ayrıca cemaatle kılmanın fazileti dolayısıyla namazın hangi kısmında olursa olsun imama uymaya teşvikte bulunmuş (Tirmizî, "Ṣalât", 414), cemaatle namazın bir rek'atına erişen kimsenin o namaza yetişmiş sayılacağını belirtmiştir (Buhârî, "Mevâḳîtü'ṣ-ṣalât", 28, 29; Müslim, "Mesâcid", 161, 165). Bu hadisler ve Hz. Peygamber'in uygulaması ışığında ulaşılan fıkhî sonuçlara göre imama rükûda iken yetişen kimse iftitah tekbirini kıyam vaziyetinde alır, sonra rükûa gider. Bazı âlimler bu kimsenin iftitah ve rükû için ayrı ayrı tekbir getireceği, Hanefîler ve Mâlikîler ise başlangıç tekbirinin yeterli olacağı, isterse rükû için de ayrıca tekbir alabileceği kanaatindedir. İmama uyan kimse iftitah tekbirini rükûa vardıktan sonra söylerse namaza başlamış olmaz. İmam rükûdan başını kaldırmadan yetişip onunla birlikte rükû yapan kişi o rek'ata erişmiş sayılır ve onu kazâ etmesi gerekmez. Ancak Şâfiîler'e göre imamla birlikte rükûda duruş süresi bu rek'ata yetişmiş sayılma açısından özel

bir önem taşır. Yine Şâfiî mezhebinde Fâtiha sûresinin okunması hem imam hem cemaat için farz kabul edildiğinden imama rükûa varmadan yetişen kimsenin Fâtiha'dan bir miktar okuması gerekir.

"Yetiştiğinizi kılınız, yetişemediğinizi kazâ ediniz" meâlindeki hadisi (Buhârî, "Ezân", 20, 21; Ebû Dâvûd, "Ṣalât", 55) esas alan bütün mezhepler, ilk rek'ata yetişemeyen kimsenin kaçırdığı rek'atları imam selâm verdikten sonra kalkıp tamamlaması gerektiği noktasında birleşmekle birlikte bu kısmın kazâ mı yoksa binâ mı (edâ) olduğu hususunda ve diğer bazı ayrıntılarda görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

Hanefîler'e göre mesbûk, namazın kaçırdığı kısmını kural olarak tek başına namaza duran kimse (münferit) gibi tamamlar. Dolayısıyla imama yetiştiği rek'atta kıraat açıktan ise Sübhâneke duasını okumamış olacağından bunu da selâmdan sonra tek başına kazâ etmeye başladığı ilk rek'atta okur ve eûzü besmele çekerek kıraate başlar.

Mesbûkun yetiştiği kısım, Hz. Ali'nin uygulamasını esas alan Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre hükmen namazın sonu, Abdullah b. Mes'ûd'unkini esas alan İmam Muhammed'e göre ise kıraat bakımından namazın başı, teşehhüd bakımından sonu kabul edilir. Esastaki bu ihtilâfın neticesi olarak meselâ akşam namazının son rek'atına yetişen kimse, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre imam selâm verdikten sonra diğer ikisini kazâ etmek üzere ayağa kalkar, aralarında oturmaksızın her birinde Fâtiha ve sûre okuyarak iki rek'atı tamamlar. İmam Muhammed'e göre ise kalkıp Fâtiha ve sûre okumak suretiyle bir rek'at kılarak oturur, Tahiyyat'ın ardından kalkıp Fâtiha ve sûre okuyarak bir rek'at daha kılar ve son ka'de ile namazını bitirir. Yine Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre dört rek'atlı bir namazın dördüncü rek'atında imama uyan kimse selâmın arkasından kalktığında her birinde Fâtiha ve sûre okuyarak aralarında oturmadan iki rek'at daha kılıp oturur; Tahiyyat'tan sonra kalkıp sadece Fâtiha okuyarak bir rek'at daha kılar ve son ka'de ile namazını bitirir. İmam Muhammed'e göre ise imamın selâmının ardından kıyama kalktığında Fâtiha ve sûre okuyup kıldığı rek'attan sonra vâcip olan ilk ka'deyi yapar, Tahiyyat okur, ardından kıyama durur, Fâtiha ve sûre okuyup rek'atı tamamlar; Tahiyyat için oturmadan ayağa kalkar, sadece Fâtiha okuyarak bir rek'at daha kılar ve son ka'deyi tamamlayıp selâm verir. Hanefî uygulamasında İmam Muhammed'in görüşünün esas alındığı anlaşılmaktadır (Serahsî, I, 189-190; Nûh b. Mustafa, *Risâle fî ḥakḳı'l-mesbûḳ*, s. 274-276; İbn Âbidîn, I, 596-597).

Normal durumlarda mesbûk yetişemediği rek'atları kazâ etmek için imamın selâmını bekler, daha önce kalkması tahrîmen mekruhtur. İmam, ister mesbûkun kendisine uymasından öncesine ister sonrasına ait bir hata sebebiyle sehiv secdesine gidecek olursa mesbûkun da bu secdeyi yapması gerekir. Bundan dolayı mesbûk, selâm verilince hemen kıyama kalkmayıp sehiv secdesi yapılmayacağını anlayacak kadar bir süre bekler. Bu esnada "Allâhümme salli" ve "Allâhümme bârik" ile diğer duaları okumaz; bir görüşe göre kelime-i şehâdeti tekrarlar, sahih kabul edilen diğer bir görüşe göre ise Tahiyyat'ı yavaş yavaş okuyarak imamın selâmını bekler. Unutarak imamla birlikte selâm verirse kalkıp namazını tamamlar ve bunun için sehiv secdesi yapması gerekmez; fakat imamla birlikte selâm vermesi gerektiğini düşünüp selâm verirse bu kasıtlı selâm olduğu için namazı bozulur. Mazereti olan, meselâ imamın selâm vermesini beklemesi halinde namazını tamamlamadan güneşin doğması gibi bir durumdan endişe eden mesbûk ise teşehhüd miktarı oturduktan sonra kalkar. Ancak -imam namazını tamamlamadan mesbûk yalnız başına namaz kılamayacağından- imam henüz teşehhüd miktarı oturmamışken kalkar ve yetişemediği bir rek'atı tamamlayarak imamla birlikte selâm verirse namazı sahih olmaz. Eğer ayağa kalkmasının ardından imam sehiv secdesine giderse geri döner, dönmezse namazının sonunda sehiv secdesini yerine getirir. Mesbûk, namazın kaçırdığı kısmını kazâ ederken kural olarak tek başına namaz kılan kimse konumunda olduğundan bu sırada sehiv secdesi gerektiren bir hatası olursa onun için de sehiv secdesi yapar. Fakat bazı durumlarda mesbûk imama uyan kişi gibi telakki edilmiştir. Meselâ tek başına kıldığı kısımda başkalarının ona uyması câiz değildir; yine Ebû Hanîfe'ye göre münferit, kurban bayramında farz namazların ardından teşrîk tekbiri okumazsa da mesbûkun imamla birlikte bu tekbiri getirip sonra ayağa kalkması gerekir.

Şâfiî mezhebine göre mesbûk terimi, -ilk rek'atta bile olsa- başlangıç tekbiriyle imamın rükûu arasında Fâtiha'yı okuyacak kadar bir zaman bulamayan kişiyi ifade eder. Herhangi bir rek'atta iftitah tekbiriyle imamın rükûu arasında Fâtiha'yı okuyacak kadar bir süreye yetişen kimseye ise "muvâfık" denir. Mesbûk imama rükûa gitmesinden az önce uyarsa hemen Fâtiha'ya başlar, imam rükûa gidince o da Fâtiha'yı bitirmeden rükûa gider. Eğer imam rükûda iken ona uyarsa iftitah ve rükû tekbiri alarak rükûa gider ve Fâtiha okumaz. Her iki durumda imamın okuduğu Fâtiha onun için de geçerli olur. İftitah tekbirinin ardından ayrıca rükû tekbirini almadan rükûa giderse namazı yine sahihtir, ancak sünneti terketmiş olur. Birinci rek'atı kaçıranın yetiştiği rek'at kendisi için ilk rek'at sayıldığından tamamladığı kısım binâ niteliğindedir. Buna göre meselâ sabah namazının ikinci rek'atında imama yetişirse imamla beraber Kunut duasını okuduğu gibi ayrıca kendisinin ikinci rek'atında Kunut'u tekrar eder.

Mâlikîler'e göre mesbûk, imamla birlikte kılamadığı rek'atları tamamlamak üzere ayağa kalktığında kıraati kazâ, fiilleri ise binâ eder. Dolayısıyla kaçırdığı rek'atlar kıraat açısından onun için ilk rek'atlardır, imamla birlikte kıldıkları ise son rek'atlardır. Bu bakımdan yetişemediği rek'atları kıraatin açıktan veya gizli oluşunu göz önünde bulundurarak kazâ eder; imamın açıktan okuması gereken rek'atlarda açıktan, gizli okuması gereken rek'atlarda gizli okur. Fiilleri binâ etmesi, kıraat dışında kalan Kunut vb. fiiller açısından imamla birlikte kıldığı rek'atları namazın başı, kaçırdıklarını da sonu sayarak namazını tek başına kılıyormuş gibi tamamlaması anlamına gelir. Meselâ mesbûk yatsı namazının son rek'atına yetişse imam selâm verince kalkar, Fâtiha ve sûreyi açıktan okuyarak bir rek'at kılar, teşehhüd için oturur, üçüncü rek'ata kalkar, yine Fâtiha ve sûreyi açıktan okuyup bir rek'at daha kılar. Ardından dördüncü rek'ata kalkar, gizlice Fâtiha'yı okur. Namazın kalan rükünlerini tamamlayarak selâm verir. Sabah namazının ikinci rek'atında imama uyan mesbûk Kunut duasını birinci rek'atı kazâ ederken de okur. Son rek'atın rükûundan sonra imama yetişen kimse mesbûk hükmünde değildir, cemaatle namazı kaçırmış sayıldığından kalkıp münferit olarak namazını kılar.

Hanbelîler'e göre mesbûk Hanefî ve Mâlikîler'deki lâhik terimini de kapsar. Yani imama birinci rek'attan sonra uyan kişiye mesbûk dendiği gibi imamla birlikte namaza başlayıp sonra bir kısmını kaçıran kişiye de mesbûk denilir. Mesbû-

kun imama yetiştiği rek'atlar namazının son kısmı kabul edildiğinden namaza başladığında eûzü besmele çekmez, kazâ etmeye başladığında çeker. İmamla birlikte kılamadığı rek'atı o rek'atın normal vaktinde kılındığı zamanki şekliyle kazâ eder; yani normalde o rek'atta Fâtiha'dan sonra sûre okumak gerekiyorsa kazâsında da okur, gerekmiyorsa okumaz; kazâ ettiği rek'at kıraatin açıktan olduğu bir rek'atsa isterse açıktan isterse gizli okur. Mesbûk, kazâ edeceği rek'ata imam sağ tarafına selâm verip diğer tarafına vermeden önce kalkar. Bir kimse imam ilk selâmı vermeden önce iftitah tekbirini alırsa cemaate yetişmiş sayılır.

Cuma ve bayram namazlarının bir kısmını kaçıranlar için bazı farklı hükümler bulunmaktadır. Hanefî mezhebine göre imam selâm vermeden önce cuma namazına yetişen kimse cemaate yetişmiş olur; imamın selâmının ardından kendisi namazını tamamlar. İmam Muhammed, Mâlik ve Şâfiî'ye göre ise cumaya yetişmiş sayılabilmek için en az bir rek'atı imamla birlikte kılmak gerekir. Bu sebeple imam ikinci rek'atın rükûundan doğrulduktan sonra ona uyan kimse namazını öğle namazı olarak dörde tamamlar. Bayram namazının ilk rek'atında zâit tekbirlerin ardından imama uyan kimse iftitah tekbirini aldıktan sonra Sübhâneke duasını okumaz, hemen zâit tekbirlere geçer. Eğer imam rükûda iken yetişmişse bu takdirde ayakta tekbir alıp imama uyar, hemen rükûa gider ve rükû tesbihlerinin yerine zâit tekbirleri ellerini kaldırmaksızın orada getirir. Yetiştiremezse zâit tekbirler ondan düşmüş olur. İmama ikinci rek'atta yetişen kimse, imam selâm verince kılamadığı birinci rek'atı kazâ etmek için kalktığında zâit tekbirleri kıraatten sonraya bırakır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "sbḳ" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 468, 677; *el-Muvaṭṭaʾ*, "Vuḳūtü'ṣ-ṣalât", 15-18; *Müsned*, III, 106; V, 233, 246; Buhârî, "Eẕân", 20, 21, "Mevâḳītü'ṣ-ṣalât", 28, 29; Müslim, "Ṭahâret", 81, "Ṣalât", 105, "Mesâcid", 161, 165; Ebû Dâvûd, "Ṭahâret", 60, "Ṣalât", 55, 119, 151; Tirmizî, "Ṣalât", 54, 64, 414; Serahsî, *el-Mebsûṭ*, I, 189-190; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 158-163; Kâsânî, *Bedâʾiʿ*, I, 168, 175-178; Burhâneddin el-Buhârî, *el-Muḥîṭü'l-Burhânî fi'l-fıḳhi'n-Nuʿmânî* (nşr. Ahmed İzzû İnâye), Beyrut 1424/2003, I, 428-429, 488-489; II, 341-349; İbn Kudâme, *el-Muġnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî – Abdülfettâh M. Hulv), Riyad 1419/1999, II, 211-212, 216-217, 440-442, 509-510; III, 292, 306-308; İbnü'l-Cüzey, *el-Ḳavânînü'l-fıḳhiyye*, Tunus 1982, s. 75-76; İbnü'l-Hümâm, *Fetḥu'l-ḳadîr*, I, 277-279, 420; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-ḥükkâm*, İstanbul 1979, I, 92-94; Şirbînî, *Muġni'l-muḥtâc*, I, 256-258; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muḥtâc*, Beyrut 1404/1984, II, 144-145, 227, 233-246; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, II, 1896; Nuh b. Mustafa, *el-Kelâmü'l-mesûḳ li-beyâni mesâʾili'l-mesbûḳ*, Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, nr. 652, vr. 144ª-152ª; a.mlf., *Risâle fî ḥaḳḳı'l-mesbûḳ*, İstanbul 1287, s. 274-277; Muslihuddin, *Kemâlü'r-rukûḳ fî ṣalâti'l-mesbûḳ*, Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, nr. 198, vr. 19ᵇ-24ᵇ; *Risâle fî baʿżi mesâʾili'l-mesbûḳ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3761, vr. 83ᵇ-95ª; Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, *Şerḥu Muḫtaṣari Ḫalîl*, Bulak 1317, II, 46-48; Şevkânî, *Neylü'l-evṭâr*, III, 172-174; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muḥtâr* (Kahire), I, 594-599; Cezîrî, *el-Meẕâhibü'l-erbaʿa*, I, 438-443; Yunus Apaydın, "Namaz, Oruç", *İlmihal*, İstanbul 1999, I, 282-287, 303-304, 307.

HÜSEYİN KAYAPINAR

MESCİD

(bk. CAMİ).

MESCİD-i AKSÂ

(المسجد الأقصى)

Müslümanların ilk kıblesi, en kutsal sayılan üç mescidden biri.

Asıl adı Ârâmîce Beth makdeşa, İbrânîce Beth ha-mikdaş ve Arapça Beytülmakdis olup "mukaddes ev" demektir; ilk kuruluşundan beri taşıdığı bu ad sonradan şehrin tamamını kapsamına almıştır (*İA*, VI, 953). Şehir için müslümanların benimsediği Kudüs adı da aynı kökten gelmekte ve aslında şehri değil mâbedi ifade etmektedir. Minhâcî mâbedin on yedi kadar adı olduğunu söyler (*İtḥâfü'l-aḫiṣṣâ*, I, 93 vd.).

Mescid-i Aksâ – Kudüs / İsrail

İslâm âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'de el-Mescidü'l-aksâ adıyla anılan ve çevresinin mübarek kılındığı belirtilen yerin (el-İsrâ 17/1) Beytülmakdis olduğu konusunda ittifak halindedir (Nevevî, III, 327). Arapça **aksâ** "uzak" anlamındadır ve mâbedin Mekke'ye uzaklığından dolayı bu ad verilmiştir (Taberî, *Câmiʿu'l-beyân*, XV, 5 vd.). Mûsevîliğe göre mâbed dünya yaratılmadan önce de vardı ve gökte idi. Rab dünyayı onun gölgesinin düştüğü yerden yaratmaya başlamış, ardından o noktada Hz. Âdem'i yaratmıştır (*DİA*, XVI, 127; XXVI, 326). Bir hadise göre ise burası, Mescid-i Harâm'dan sonra içinde insanların Allah'a ibadet etmeleri amacıyla yapılan en eski ikinci mâbeddir (Buhârî, "Enbiyâʾ", 10, 40; Müslim, "Mesâcid", 1, 2). Bugün Kâbe'ye çevresiyle birlikte Mescid-i Harâm denildiği gibi Mescid-i Aksâ'ya da çevresiyle birlikte Harem-i şerif denilmekte ve bununla eski Kudüs'teki kuzeyi 321, güneyi 283, doğusu 474 ve batısı 490 m. uzunlukta olan ve yer yer 30-40 m. yüksekliğe ulaşan surlarla çevrili bulunan, içinde Kubbetü's-sahre'nin de yer aldığı kutsal mekân kastedilmektedir.

Mescid-i Aksâ'nın yerinin tesbiti ve planlanması Hz. Dâvûd ile başlar. Ancak Allah mâbedin Hz. Süleyman tarafından yapılacağını bildirir (II. Samuel, 7/1-13; I. Tarihler, 17/1-2). Bunun üzerine Dâvûd, oğlu Süleyman'a durumu anlatıp mâbedi inşa etmesini emreder ve mâbed yapımıyla ilgili bütün malzemeleri ve elemanları ona teslim eder (I. Tarihler, 22/1-16). Mâbed için gerekli taş ve kereste Lübnan dağlarından karşılanmış, Sûr Kralı Hiram